

A kisebbségi rendszerváltás mérlege

Budapest, 2001 novembere

Tabajdi Csaba

Tizenhárom év után **Mérleg és számvetés**

A kisebbségi rendszerváltozás 13 éves történetében több szakasz figyelhető meg. Illyés Gyula, Bibó István, Csoóri Sándor, Bíró Zoltán, Für Lajos, a népi ellenzék, a liberálisok, s a baloldali rendszerváltók: Pozsgay Imre, Szűrös Mátyás, Németh Miklós, Horn Gyula, Glatz Ferenc, a Beszélő köre, Tölgyessy Péter, Tamás Gáspár Miklós, Kis János és társaik együtt érték el '88–89 fordulójára, hogy megszűnjön a Kádár-rendszer bűnös nemtörődömsége, a határon túli magyarság magára hagyása, hogy évtizedeken át odadobták őket a szomszéd országok vehemens nacionalistái kénye-kedvének. 1988 táján fogalmazódik meg a hivatalos politikában Magyarország felelőssége, kötelessége az egyetemes magyar nemzet iránt, s elköteleződés, amellyel el akarta fogadtatni a kisebbségi kérdések nem belügyként történő kezelését a nemzetközi politikában.

1988–89-ben létrejött a megegyezés a baloldali reformerek és a rendszer kereteit feszítő ellenzék, valamint a széles közvélemény között. Ezt tükrözi az a tény, hogy az 1989. októbertől és 1990. májusáig közötti hét hónap alatt a Pozsgay Imre vezette Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégiumban, illetve az általam vezetett Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Titkárságon különböző ellenzéki és baloldali reformerek együtt tudtak dolgozni: Ablonczy László, Antall József, Bárdi Nándor, Báthory János, Benda Kálmán, Benkő Lóránd, Bíró Gáspár, Bíró Zoltán, Bodor Pál, Chrudinák Alajos, Csapody Miklós, Csoóri Sándor, Czine Mihály, Entz Géza, Für Lajos, Gál Zoltán, Hanák Péter, Hankiss Elemér, Ilia Mihály, Jeszenszky Géza, Joó Rudolf, Juhász Gyula, Keresztes Sándor, Kiss Gy. Csaba, Komlós Attila, Köteles Pál, Kovács Péter, Lábod László, Landeszman György, Mészöly Miklós, Molnár Gusztáv, Nagy Gyula, Ósi István, Pálffy G. István, Pungor Ernő, Raffay Ernő, Rátkai Ferenc, Székely András Bertalan, Szokai Imre, Vásárhelyi Miklós, Vekerdy József, Vígh Károly, Wolfart János, Zalatnay István, Zoltai Gusztáv.

Keletről Nyugatra Európa közepén

Ez a nemzeti összjáték, nemzeti egyetértés 1990 tavaszán megszűnt, felbomlott: a politikai polarizációnak, a többpártrendszernek – tulajdonképpen logikusan – ez az együttműködés is áldozatul esett. Az MDF–SZDSZ közötti vitákban rendkívül markánsan exponálódott e kérdés Antall Józsefnek, az első szabadon választott kormányfőnek a „15 millió magyar miniszterelnöke vagyok lélekben” kijelentése nyomán. A határainkon túl élő magyarok ügye a pártharcokban különösen éles kérdéssé vált, hiszen például az MDF – MIÉP kettéválását a magyar–ukrán alapszerződés tette véglegessé. 1994–1998 között az MSZP–FIDESZ szembenállás a leghatározottabban a magyar–román, a magyar–szlovák alapszerződésekben jelent meg. A szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényben is markáns koncepcióbeli különbség volt az MSZP és a FIDESZ között, illetve éles ütközés a FIDESZ és az SZDSZ között.

A rendszerváltozás 13 éves folyamatában a magyar politikai osztályban *egyetértés alakult ki*, hogy a nemzetépítés, a nemzeti egység kialakításának megkerülhetetlen eleme a hazai és a határon túli magyar–magyar együttműködés. Valamennyi rendszerváltó párt elkötelezte magát abban, hogy a magyar társadalom felelős a határainkon túli magyarokért, elsősorban a kárpát-medencei nemzeti közösségekért. Ez a politikai akarat megjelent alkotmányos kötelezettségvállalásként az 1990-es alkotmánymódosításban. Az eltelt bő évtizedben a *jogi felelősség egyre inkább állami, önkormányzati, testvértelepülési, civil szervezeti együttműködésben öltött és ölt testet*, de még sok tennivalóra, meggyőző munkára van szükség, hogy ez a felelősségérzet Magyarországon *széleskörű társadalmi elkötelezettséggé is váljon*.

A kisebbségpolitikai rendszerváltozás 13 éve után is csak az alapelvekben – a szülőföldön való boldogulás, Magyarország határozott érdekérvényesítése kérdéseiben – van egyetértés. A módszereket, az eszközöket illetően azonban már nincs szóértés a pártok között, együttműködés pedig szinte semmilyen nincs. (Kivételt képez az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésében és más nemzetközi szervezetekben végzett munka). A nemzeti egyetértés meglétére adott válasz nagyban függ a konkrét szituációtól és a válaszadó időszerű politikai szándékától. *Talán a legvitatottabb nemzetpolitikai kérdés a határainkon túli magyarság ügye*. A viták gyújtópontja: hogyan lehet használni leginkább a határainkon túli magyaroknak, melyek a leginkább célravezető módszerek? Magyarország hogyan, milyen eszközökkel támogathatja legeredményesebben a határainkon túli honfitársainkat? Valójában nem az a kérdés, hogy ki szereti jobban a határainkon túli magyarokat, hanem az, hogy ki szereti bölcsebben, miként szolgálhatja hatékonyabban ügyüket?

13 év főbb tendenciái

1989–92 között a Németh- és az Antall-kormány idején létrejött az a magyar államigazgatási rendszer, amely ma is a magyar–magyar párbeszéd alapvető intézményeit képezi. 1989-ben létrejött a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Titkárság, majd 1990-ben a Határon Túli Magyarok Hivatala az Antall-kormány idején. Kezdeményezéseimre még a Németh-kormány idején jött

létre az az alapítvány, amely később javaslatomra 1991-ben az *Illyés* nevet fölvette. Ebből először a *Kézfogás* nőtt ki, majd 1995-ben az *Új Kézfogás Közalapítvány*. Az Antall-kormány alapította a *Mocsáry* és a *Segítő Jobb Alapítványokat*. A Fidesz-kormány idején jött létre az *Apáczai Csere János Közalapítvány*.

Megállapítható, hogy sokkal nagyobb a folytonosság e tekintetben az elmúlt 13 évben, mint a különbség. 1992–96 között a magyar – ukrán, a magyar – román, és a magyar – szlovák alapszerződések nemzetközileg elfogadottá, legitimé tették Magyarország jogát, hogy fellépjen a határainkon túli magyar közösségek érdekében, hogy segítse azokat. Országunk kiharcolta magának a tulajdonképpeni „védhatalmi státusz”-t. A sokat vitatott alapszerződésekkel Trianon óta először nemzetközi jogilag számonkérhető kisebbségvédelmi kötelezettségeket fogadtattunk el a szomszéd államokkal, még ha ezek nem is olyan mértékűek és súlyúak, amilyeneket szerettünk volna elérni. Közép-európai realitás viszont, hogy még hosszú évek erőfeszítései kellenek az alapszerződésekben foglalt vállalások teljesítéséhez, meghaladásához, akár új keretek megfogalmazásához. A Horn-kormány idején 1996-ban került megrendezésre az első magyar–magyar csúcs. Az Orbán-kormány idején a MÁÉRT megteremtése tovább intézményesítette a magyar–magyar együttműködést. A nemzetstratégiai rendszerváltozásnak új lépcsőfoka a szomszédos országokban élő magyarokról szóló, 2001. júniusában 93%-os támogatottsággal elfogadott törvény.

Az Antall-kormánynak be kellett emelnie a határon túli magyar ügyet a hazai belpolitikába, mint annak megkerülhetetlen témáját, feladatát. A Horn-kormány az alapszerződésekkel nemzetközileg elfogadottá, szalonképesé tette a magyar állam ilyen irányú elkötelezettségét, kvázi védhatalmi státuszát. Az Orbán-kormány a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény kidolgozásával tartós jogi alapokra helyezte az alkotmányos kötelezettséget, kodifikálta az addigi gyakorlatot, és kiegészítette azt további kedvezményekkel.

A rendszerváltozás négy kormánya ciklikusságot mutat: a Németh-, az Antall-, a Horn- és az Orbán-kormány a pragmatikus – szimbolikus – pragmatikus – szimbolikus politika váltakozását is tükrözi. A jobboldali kormányok saját belső, politikai legitimitásukat, szimbolikus tőkétük központi kérdéseként kezelték, és kezelik ezt az ügyet, a baloldaliak a regionális, a szomszédosági kapcsolatrendszerrel, a gyakorlati lépések fontosságát hangsúlyozzák.

Magyarország erősödő támasz

13 évi rendszerváltozás nyomán Magyarország európai elismertségű és befogadottságú tényező lett. A határainkon túli magyarok *európai védelmű kisebbségi közösségekké váltak*. Félrevezető és rossz fogalmazás, mintha a határainkon túli magyarok NATO-kisebbségek lennének. Magyarország NATO-tagságából még nem következik automatikusan, hogy a transzatlanti szervezet érdemben foglalkozna a határon túli magyarok jogai védelmével. A NATO erre nincs felkészülve, ilyen szándéka sincsen. A NATO ún. „kisebbségvédelemben”

Keletről Nyugatra Európa közepén

a Jugoszlávia elleni bombázás során az albánokat részesítette. E vonatkozásban a koszovói albánok szó szerint tekinthetők „NATO-kisebbség”-nek.

A határainkon túli magyarok mögött ott áll Magyarország, mint a térség megkerülhetetlen tényezője, stabilizáló szereplője, s egy napjainkra félig már kész európai kisebbségvédelmi rendszer, kétoldalú szerződések és egyezmények hálózata. De sok belső és nemzetközi erőfeszítésre, határozott és higgadt lépésre van még szükség, hogy garanciák szavatolják valamennyi határon túli magyar önazonosságát, méltó emberi megélhetését. A 20. század végére alakult ki egy olyan külpolitikai konstelláció, amelyen sohasem volt meg a 20. századi magyar történelemben. Magyarország a 20. században, döntően az első és második világháborúban, de más megszállásokkal is, tulajdonképpen e büntetések elszenvetője volt. Bár külső hatalmak törekednek ugyan befolyásra Közép-Európában, de nincs egyetlen olyan nagyhatalom sem, amely itt büntetni és jutalmazni akarna. Elmondhatjuk, hogy ugyan nagy részben elvesztettük a 20. századot, de rendkívül komoly esélyünk van a 21. század megnyerésére.*

Ma Magyarországnak objektív módon súlya, szerepe van a térségben. Délkelet-Európa felé a NATO hídfőállása. Az Európai Unió országjelentései hazánkat stabilizáló tényezőnek tekintik. Az európai integrációs szervezetek és a térség között fontos közvetítői feladataink vannak, lehetnek és lesznek.

Magyarország első körös adottságai következtében nehezen megkerülhető több közép- és kelet-európai ország számára. Magyarország közép-európai „regionális szerepét” illetően nagyfokú körültekintésre van szükség. Integrációs érettségünk, helyzetünk, tekintélyünk, regionális súlyunk alapján van, de kölcsönös történelmi sérelmek, érzékenységek, féltékenységek miatt mégsem célszerű nyíltan doktrínaként meg is fogalmaznunk valamiféle regionális központ szerepet. Tegyük érte, de ne beszéljünk róla!

Amire tudatosan törekednünk kell, az a regionális közvetítő, „közelítő” szerep az Európai Unió és a NATO-n kívüli délkelet-európai államok és e szervezetek között. Bármennyire szeretnénk is majd az Európai Unióban úgy viselkedni, mintha már teljesen a fejlett Nyugat tagja lennénk, Magyarország nem fog a térképen nyugatabbra kerülni. Nemzeti sajátosságaink, a szomszédokhoz fűződő „érzékeny” viszony, a határainkon túl élő magyar közösségek erre külön is figyelmeztetnek. Magyarország a NATO és az Európai Unió számára sajátos „peremvidék”, amely nem csak önmagában, sőt időnként elsősorban nem önmagáért fontos. Magyarország jelentőségét éppen a középeurópai dimenzió, ez a közvetítő funkció, a hídszerep, a „Central European Bridge” adhatja meg.**

Koszovó kapcsán a NATO vezetői számára különösen fontos volt a magyar politikusok és szakemberek ismerete, hiszen mi alaposabban ismerjük a Balkánt és a kisebbségi problémákat. Tudatosan kell bevinnünk mind a NATO-ba, mind az Európai Unióba a mi közép-

* Tabajdi Csaba: Magyar Optimum (röpirat) – József Attila Alapítvány, Budapest, 2000. november 24. (Jelen kötetben 321. oldal)

** Ld. Tabajdi Csaba: Újragondolt Közép-Európaiság, Népszabadság, 2001. november 2.

és kelet-európai ismeretanyagunkat. Kérdés az, hogy föl vagyunk-e rá készülve akár tudományosan, politikailag vagy tudatilag? – Ma még nem eléggé. A következő években alapvető feladatnak látom mind a magyar tudományos és politikai élet, mind a civil társadalom szempontjából, hogy hatékonyabban tudjuk tájékoztatni az európai integrációs szervezeteket. Ehhez *Balkán Intézetre, illetve Oroszország Kutató Intézetre lenne szükség.*

A magyar külpolitikának a közép-európai dimenzió tudatos vállalására, a térségbeni együttműködés katalizálására, élesztésére, erősítésére kell törekednie. Ez azonban csak higgadt magyar külpolitikai magatartással, felfogással valósítható meg. A szomszédok irányában arrogáns, kioktató, fölényeskedő stílus nem oldja, hanem súlyosbítja a történelmi beidézéseket.

Magyarország nemzeti problémáit az Európai Unió csatlakozás teljesen nem oldja meg. Fontos tudatosítanunk, hogy nem fogjuk tudni betölteni Magyarország közép-európai stabilizáló szerepét – amit az EU jelentései nagyra értékelnek –, ha túl nagy lesz a fejlődésbeli és integrációs felvételi különbség Magyarország és néhány szomszédja között. Ha ez a rés nagyra nyílik, sem a magyarszomszédsági, sem a magyar–magyar párbeszéd problémáit nem tudjuk önerőből megfelelően kezelni. Ehhez az Európai Unió segítsége, megértése is kell, és ezzel párhuzamosan tudatos Közép-Európa politika.

Társadalomépítés és nemzetépítés kapcsolata

A 21. században változatlanul nemzetépítésre, s nem álomépítésre van szükség. A 21. századi magyar nemzetépítésben kettős kihívás jelentkezik. *A nemzeti egység újratereztésének két kulcsfeladata van. Az egyik a magyarországi szétfejlődés megállítása, a társadalmi megosztottság, a szegények és a gazdagok közötti életesély-különbségek csökkentése. Ennek érdekében a rendszerváltozás szociális korrekciójára, összegzően szociális rendszerváltozásra van szükség. A másik kihívás, és egyben tennivaló, hogy ellensúlyoznunk kell a hazai és a határainkon túli magyarság esélykülönbségeinek növekedését, az országunk és több szomszédunk eltérő gazdasági és integrációs dinamikájából fakadó szétfejlődést.** Bármiféle nemzeti egység, vagy fellegjáró nemzeti újraegyesítési jelszó a képzelet, s nem a valós célok irányába visz, ha a belhoni és a külhoni magyarok körében és között nincs egyszerre társadalmi-szociális, és nemzeti szolidaritás. A rendszerváltozásban vesztes milliók irygen nézik nemcsak a honi gazdagodókat, a megkapaszkodottakat, a befutókat, de féltik kis kenyerüket a határainkon túli magyaroktól is. Vadkapitalista országunkban minden vonatkozásban szolidaritáshiány van. Nagyon tévednek jobboldalon azok, akik nemzeti propagandával, jó esetben nemzeti neveléssel megoldhatónak vélik a megfelelő nemzeti érzés kialakítását. Nem lehet ugyanis valós társadalmi, szociális érdeksérelmeket nemzeti jelsza-

* Tabajdi Csaba 2001. április 19-i parlamenti beszéde

Keletről Nyugatra Európa közepén

vakkal kárpótolni. A társadalmi és a nemzeti szolidaritáshiány egymást fortélyos módon erősíti. Ha Bibó István joggal szorgalmazta a „szabadság kis köreinek” létrejöttét, *ma nem lehet nemzetpolitikát, nemzetépítést végrehajtani a „szolidaritás kis köreinek” elősegítése, kialakítása nélkül.* A magyar kormányoknak nem a szegények és a gazdagok közötti különbségek növekedését, a társadalom politikai kettéosztását, a „mi és ők” szembenállását kell szolgálnia. Ilyen esetben minden nemzeti egységre való hivatkozás kiüresedett szólam, fikció marad. Újabb és újabb törésvonalak, megosztódások keletkeznek, többek között a hazai társadalom és a határainkon túli magyar közösségek között. A magyar társadalom nagy tömegei jó esetben is tartózkodóan, de inkább ellenérzéssel viseltetnek majd a határainkon túli magyarok ügye iránt.

Tennivalók a 2000-es évek elején

Elsődleges fontosságú a határainkon túli magyar közösségek autonómiájáért folytatandó két- és sokoldalú küzdelem, kulturális, gazdasági, egyházi önszerveződéseinek, közösségépítésének, modernizációs szigeteinek a fejlesztése. További erőfeszítésekre van szükség, hogy érdemi fordulatot, áttörést érzünk el a határainkon túli magyar közösségek jogainak érvényesítésében. A határainkon túli magyar közösségeknek számos jogos, nemzetközileg is elvárt társnemzeti, illetve kisebbségi igényét még nem elégítették ki. Az elmúlt évtized összes pozitív és értékelhető előrehaladása –, az RMDSZ, a Magyar Koalíció Pártja, a Vajdasági Magyar Szövetég kormányzati részvétele, az alapszerződések törekvései – ellenére a határainkon túli magyar közösségek még nem megfelelő mértékben lehetnek gazdái intézményeiknek, nem lehetnek urai sorsuk alakításának. Az önazonosságuk fejlesztését, a méltó emberi megélhetésüket szavatoló autonómia formák csak részben épültek ki. Az élenjáró európai gyakorlattal összhangban lévő helyi önkormányzatiság, a személyi elvű, a regionális alapú és szükség szerint a területi autonómia a kisebbségi kérdés megoldásának záloga, egyedüli garanciája. A határainkon túli magyar közösségek e nélkül nem tudnak úgy szervesülni az ottani társadalmakba, hogy ne maradjon fenn a beolvadás veszélye, az asszimiláció kénysze-re. A 13 évvel ezelőtt írt tanulmányunkban a kollektív jogokat tartottuk fontosabbnak.

Ma az autonómia törekvéseket, a helyi közösségépítést, a határainkon túli magyarok versenyképességét tartom fő feladatnak. A kisebbségi autonómia azt jelenti, hogy az adott népcsoport saját ügyeiről maga dönthet, igazgathatja életét. Autonómia nélkül nincs kisebbségi jogérvényesítés. A kisebbségi autonómia a kisebbségi jogok érvényesítésének kerete az adott állam határain belül. Ezért nem helytállóak azok a félelmek, amelyek az autonómiában a területi integritás veszélyeztetését, a szeparatizmus előkészítőjét látják, hiszen az autonómiák kellő időben történő megteremtése éppen a szeparatizmus, az etnikai radikalizmus megelőzését szolgálják.

Erdélyben, Szlovákiában, a Vajdaságban és Kárpátalján a kulturális autonómiával ötvöz-

ve távlatilag magyar autonóm közigazgatási egységek kialakítására is lehetőség és szükség van. Ez teljes mértékben összhangban áll az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201-es ajánlásának általam javasolt 11. cikkelyével, amely kimondja: „Azokban a körzetekben, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak, ezen személyeknek jogukban áll, hogy sajátos történelmi és területi helyzetüknek megfelelő és az állam nemzeti törvénykezésével összhangban álló helyi vagy autonóm közigazgatási szervekkel, vagy különleges státussal rendelkezzenek”. A hasonló nyugat-európai megoldások eredményeit értékelve igen fontosnak tartom a decentralizálást, a regionális autonómiákat is.

Magyarországnak támogatnia kell a határainkon túli magyarság kulturális, közigazgatási és tájegységi (regionális) autonómiatörekvéseit, valamint ezek kombinált változatainak megvalósítását. Meghatározó fontosságú, hogy a kisebbségben élő magyarság megvalósíthassa autonómiatervét egyebek között a VMSZ autonómiakonceptióját, az 1991. decemberi népszavazásokon törvényesített kárpátaljai kulturális autonómia és a beregszászi területi autonómia terveit, illetve Kárpátalja különleges gazdasági övezetté nyilvánításának elképzelését. Fontos tennivaló az autonómia törekvések kibontása, a bennük foglalt elképzelések konkretizálása, szervezeti és államigazgatási feltételeinek részletes kifejtése. Ez a konkretizálás jelentősen növelheti megvalósításuk esélyeit, számos félreértést eloszthat.

A jogvédelem mellett másik kiemelt feladat a határainkon túli magyarok gazdálkodó és vállalkozó tevékenységének, polgárosodásának, civil társadalmának segítését tekinti. A Kárpát-medencében élő határainkon túli magyar közösségek már eddig is bebizonyították, hogy a kellő jogi és gazdasági feltételek megléte esetén képesek hatékonyan bekapcsolódni mind saját országuk, mind a nemzetközi gazdaság kapcsolatrendszerébe. A magyar közösségek és személyek polgárosodásával, gazdasági önállóságával, vállalkozásaival erősödik a szülőföldhöz való kötődés, és csökken az elvándorlás. A 21. század elején a határainkon túli magyarság gazdasági vállalkozásainak támogatása a nemzetpolitika egyik legfőbb célja. Ennek érdekében meghatározó jelentősége van a határmenti térségek fejlesztésének, infrastruktúrájuk javításának. A határainkon túli magyarok gazdálkodó tevékenységének az államközi gazdasági kapcsolatokba való erősebb bevonása Magyarország és szomszédai számára is hasznot hozó érdek, nem egyszerűen az anyaország segélye és segítése csupán. A magyar kormányoknak – a külföldi vállalkozások serkentésének általános céljához kapcsolódva – adókedvezményekkel kell segítenie a határainkon túli magyarokkal kapcsolatos közös vállalkozásokat.

A magyar kormányoknak ösztönözniük kell a Magyar Gazdasági Kamara, a VOSZ, a GYOSZ, az OKISZ és más gazdasági kamarák irodáinak, képviselőiteinek létrehozását a szomszédos országokban. Magyarországnak fokozott támogatást kell nyújtania a menedzserképzésben a határokon túli régiókban a magyarok és a többségi nemzetek polgárai részére a legkorszerűbb kereskedelmi formák és más ismeretek átadásához.

További alapvető tennivaló az alapszerződésekben, a kétoldalú kisebbségvédelmi egyezményekben foglalt vállalások valóra váltásáért való munkálkodás, a szomszédosági kapcsol-

Keletről Nyugatra Európa közepén

latrendszer, a magyar–magyar együttműködési programok, vállalkozások, Eurorégiók, határmenti és határokon átnyúló kapcsolatok minél intenzívebb fejlesztése.

A 21. század első évtizedeinek nemzetstratégiai szempontból a legnagyobb kihívása, hogy *ne keletkezzen törés* sem a magyar–magyar, sem a magyar–szomszédági együttműködésben Magyarországnak *az EU-ba* történő első közötti felvétele következtében. Köztudott, hogy Magyarország az integrációs csatlakozással nem viheti be magával a határainkon túli magyarokat az Európai Unióba, – bármennyire sajnáljuk is ezt – de országunk magával viheti a kiépült, a működő magyar–magyar, illetve magyar és szomszédági konkrét együttműködési formákat. E tényezőknél nagyobb súly van a szétfejlődés ellensúlyozásában, a magyar nemzeti integráció szavatolásában, a kulturális magyar nemzet folyamatos újrateremtésében, mint a kedvezménytörvénynek.

2001-ben három területen körvonalazódik nemzetstratégiai vita. Az egyik ilyen terület az *extenzív és intenzív nemzetfelfogás*. *A lélekszám rendkívül fontos, de legalább ennyire fontos a szellemi és anyagi erő*. A második vitapont, miként tudunk hatékonyabban segíteni a határon túli magyaroknak. *Kétoldalú alapon-e inkább, vagy a magyar–magyar belső kapcsolatokkal*. Felfogásom szerint a viszony mellérendelő. Itt vannak a Horn- és az Orbán-kormány között *hangsúlybeli eltérések*. *Történelmi fordulat* akkor következne be, ha Magyarországnak olyan eszköztára lenne, hogy ott tudna megélhetést nyújtani a határon túli magyaroknak, ahol élnek. *Eltérő a felfogás a magyar–magyar együttműködés lehetőségeit illetően, konkrétan, hogy a szomszéd országok politikai elitje nélkül Budapest tud-e áttörést elérni a határainkon túli magyarság helyzetében?* Ettől is függ például a magyar pártok kormányzati tevékenységének megítélése. Személy szerint az RMDSZ, az MKP, a VMSZ munkájában a már meglévő eredményeket tartom fontosnak.

A jövő feladatai

A szülőföldön való megélhetés érdekében a következő feladatokat tartom kiemeltnek a 21. század első évtizedében:

1. A határ menti térségek közötti, a határokon átnyúló együttműködési programok fejlesztéséhez módszertani, pénzügyi támogatás szükséges. Létre kellene hozni az ezzel foglalkozó *Közép-Európa Híd*, a „Central European Bridge” Alapítványt.
2. A határainkon túli magyarság anyagi boldogulását, egzisztenciateremtését, vállalkozásait kiemelten kezelve, kétszeresére kell emelni az ilyen célú költségvetési támogatást.
3. Ki kell bővíteni a határon túli vállalkozásfejlesztési irodák körét, elősegítve a magyarországi vállalkozói ismeretek, információk és kapcsolati tőke átadását.
4. A magyarországi magánbefektetőknek célszerű kedvezményeket adni határainkon túli vállalkozásaik esetén.
5. Megoldandó a határon túli Magyar Házak, közösségi intézmények pénzügyi fenntartása, a magyarországi szakmai, módszertani, illetve képzési rendszerbe való bekapcsolása.

6. *Ady Endre* ösztöndíjakkal a határainkon túli fiatalok segítése a szülőföldjükön folytatott közép- és felsőfokú tanulmányaikhoz.
7. Népi kollégiumok létesítése határokon túl a hátrányos helyzetű magyar fiatalok számára.
8. Az Erdélyi Magyar Tudományegyetem továbbfejlesztésének segítése, a kárpátaljai felsőfokú képzés támogatása, egyetem létrehozása Szlovákiában és Jugoszláviában.
9. Külön program a szórvány területeken élő magyar diákok anyanyelvű képzésének segítésére, szórvány kollégiumok létesítése, szórvány buszok üzemeltetése.
10. A határainkon túli magyar egyházak, civil szervezetek önszerveződéseinek, szociális-karitatív, nevelőmunkájának, a „szigetépítés”-nek a támogatása.
11. A határainkon túli magyar polgármesterekkel, legitim helyi és regionális vezetőkkel folyamatos párbeszéd *Kárpát-medencei Civil Fórum* néven, bevonva őket a magyar-magyar párbeszéd más fórumaiba is.
12. A közalapítványok területén egységes elszámolási rend és központi adatbankok alakítása, a pályázatok összehangolása, illetve a kuratóriumi döntések szakértői háttérének erősítése.
13. Kockázatkezelő társaságok működésével növeljük a határon túli befektetések biztonságát.
14. Elősegítjük határokon túl magyar érdekeltségű bankhálózat kiépítését.

Sürgető feladat olyan nemzetstratégia kidolgozása, amelyhez máig nem kezdtünk hozzá. Egy ilyen koncepciónak a Kárpát-medence magyar kisebbségek által lakott településeit, azok fejlődési távlatait komplex módon kell elemeznie. Mely településeknek van megőrző képessége, mely területek azok, amelyeknek nem lesz ilyen képessége? Elsődleges célként azt kellene kítűzni, hogy be kell „menekülni” a tömbbe, tehát például a Vajdaságban Szabadkát, a Maros völgyében pedig Marosvásárhelyt kellene megtartanunk. A magyar támogatásokat, tőkekihelyezéseket, a hazai és nemzetközi tőke bevonását, becsalogatását e komplex nemzeti stratégia alapján kellene működtetnünk. A NATO és EU-s *csatlakozásunk teljesén fölértékelni Magyarországot a régióban*, de óvakodnunk kell valamiféle regionális középhatalmi státusz emlegetésétől. Nekünk objektíve egyre inkább lehet ilyen súlyunk, de a térségben olyan érzékenységek vannak, amelyek nagyfokú tapintatra és visszafogottságra kell, hogy intsenek bennünket. Egy katalizáló, stabilizáló, az Európai Unióhoz közelítő szerepre törekedhetünk, és kell is törekednünk.

Sokat vitatkozunk azon, hogy '90 óta történte javulás vagy sem a határainkon túli magyarok helyzetében. Nekünk, magyaroknak Trianon óta óriási gondunk a méretérzékelés, és a hungaropesszimizmus. Mi a félig telt pohár esetén csak az üres felét látjuk, és nem azt nézzük, amelyik már tele van. *Nem lehet semmire jutni a hungaropesszimizmussal, nem lehet a reménytelenség képét fölvezetni a sokszor még mindig nehéz helyzetben lévő határainkon túli magyarság számára.* Még a sokszor kínzó helyzetekben is perspektívát, táv-

Keletről Nyugatra Európa közepén

latot kell adni. Megtette ezt Tőkés László Temesváron, Sütő András Marosvásárhelyen. Ezt tette a VMSZ a vajdasági magyarok körében, amikor ott háború folyt.

Sütő András nyomán vallom, hogy a kisebbségi kérdés *„nem a szavak szépségversenye”*. Álmodni másoknál én is tudnék merészebbet, de a kérdés nem ez, hanem miként tudunk mégis előrelépni.